

İONIALILAR VE İONİA'DAKİ KABİLE TEŞKİLATLANMASI

Hülya BOYANA*

Özet

M.Ö. VIII. yüzyıldan itibaren Batı Anadolu'da ağırlığını hissettiren ve uygarlığın temelini atan halk İonialılardır. Makalemizde antik yazarların eserlerinde İonia hakkında verdikleri bilgilere değindik. Ayrıca tarihsel oluşumu açısından üzerinde fazla durulmamış olan İonialıların kabile teşkilatına yer vermeye çalıştık. İon topluluklarının bir kısmının dört farklı kabileye ayrılmış olduğu görülmektedir: Geleontes (Soylular), Aigikoreis (Koyun çobanları), Argadeis (Çiftçiler) ve Hopletes (Savaşçılar). Özellikle M.Ö. VI. yüzyıl ortalarındaki İonialıların sahip oldukları yurttaşlık örgütlenmesini ele almak suretiyle İon göçleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Anadolu, İon, İonia, Göç, Hellen.*

Abstract

Ionians and the Ionians Tribe Organization

The people that made the authority felt and laid the foundation of the civilization from 8th century B.C. in the Western Anatolia is the Ionians. In this article we dealt with the information provided by the literature of the authors from the archaic period. We also studied to handle the Ionians tribe organization that was not so much emphasized from the historical formation viewpoint. A part of the Ionians' communities are recognized as separated in four different tribes like: Geleontes (the Nobles), Aigikoreis (the Shepherds), Argadeis (the Farmers) and Hopletes (the Warriors). Particularly giving the Ionians' civic organization preferential consideration the Ionians immigrations are emphasized.

Key Words: *Anatolia, Ion, Ionia, Immigration, Hellen.*

İonia, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz havzasının siyasal ve kültürel kuvvetler dengesinde özellikle M.Ö. VIII. yüzyıldan itibaren ağırlığını hissettirmiş bir bölge olan Batı Anadolu'da yer alır. Klasik İonia, doğuda Lydia, güneyde Karia, kuzeyde de Aiolis bölgeleriyle komşudur; batısı ise Ege denizi ile sınırlanmaktadır. Bu makalemizde uygarlığın temellerinin atıldığı İonia ve İonialılar hakkında ayrıntılı bilgi vermeye çalışacağız. Şimdiye kadar yapılan

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, DTCF Tarih Bölümü, Sıhhiye – Ankara.

çalışmalarda İonia Bölgesi tarihsel oluşumu açısından çok irdelenmemiştir. Bu çalışmamızda ayrıca İonialıların kabile teşkilatı ayrıntılı olarak incelenecektir.

Bölge adını, Küçük Asia'ya Orta Yunanistan'dan gelmiş ve Yunanca'nın farklı bir lehçesini konuşan Hint-Avrupalı göçmenlerden almıştır.¹ İonia adı, Herodotos'ta 'Ιωνία², Pers belgelerinde Yauna³ olarak, doğu bölgelerinde ise Jawan⁴ olarak geçmektedir.

Antik döneme ait edebi kaynaklarda İonia'nın önemine ilişkin doğrudan bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu yüzden öncelikle antik yazarların gelişigüzel bir tarzda ortaya koyduğu referansları toplamaya çalışacağız.

Homeros destanlarında⁵ İonia sahilinde tek adı geçen yer olan Miletos, Hellen değil, Kar karakterli olarak gösterilmektedir. Bunun dışında destanlarda İonia yerleşkeleriyle ilgili hiç bir kayıt bulunmamaktadır.

İlk resmi kayıtların ne zaman tutulmaya başlandığını söyleme olanağı bulunmamaktadır. Ayrıca Hellenlerin alfabe yazısını tam olarak hangi tarihte kullanmaya başladıkları da bilinmemektedir. Elimizde bilgilere göre M.Ö. VI. yüzyıldan daha önceki dönemlere ait yazılı herhangi bir kayıt bulunmadığını söyleyebiliriz. Tarihsel olayların kaydedilmesi fikrinin çok erken bir düşüncenin ürünü olmadığı anlaşılmaktadır. Yılların, o tarihte görev yapan Kamu Görevlilerinin isimleri ile adlandırılmış olması, tarihlemeyi güçleştiren bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶

Antik çağda daha geç dönem araştırmacıların dayandıkları kaynakların başında ise tradisyon ve soy listeleri gelmektedir.

En yetkin otorite olarak kabul ettiğimiz Herodotos dengesiz bir eleştirmen kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Yaşadığı dönemde İonialıların hor görülmesinden dolayı yazarın çoğu zaman bunun etkisi altında kaldığı görülmektedir. Grundy, Herodotos'un ifadesindeki üç ana hatayı, ihmaller, kronolojik bilgilerin eksikliği ve İonialılara karşı taraf tutma olarak sıralamaktadır.⁷ Yazar, İonialılara karşı olan bu antipatinin "Tarihler" adlı kitabın isyanla ilgili olmayan başka kısımlarında daha az görülür olduğunu, fakat bizzat isyana ilişkin ifadesinde Herodotos'un "yaşamın herhangi bir bölümünde İonialılar hakkında söylenecek hemen hiç bir iyi sözü olmadığını"

¹ Sevin 2001, 81.

² Hdt. I,142; ayrıca bak, Strab. XIII, 1,2; XIII, III, 3; XIV, 1,2; XIV, II, 29.

³ Ios. Flav. *arch* I, 61; Mansel 1971, 90.

⁴ Ruge 1916, 1893-94; Sevin 2001, 81.

⁵ Hom. II. II., 868.

⁶ Cook 1946, 68. Kamu Görevlilerinin isimlerinin sıralandığı söz konusu listeler M.Ö. VII. yüzyıldan geriye gitmemektedir.

⁷ Grundy 1962, 197.

İonialılar ve İonia'daki Kabile Teşkilatlanması

belirtmektedir.⁸ Burn ise Herodotos için acımasız bir şekilde “kin doludur ve dürüst değildir” demektedir.⁹ Russell Meiggs, İonialılara karşı başka yerlerde de açığa vurulan kuvvetli önyargının Herodotos’un ifadelerinde yaygın olduğundan bahsetmektedir.¹⁰

Herodotos, Pers fetihlerinin yaşandığı dönemde İonialılar ile ilişkili olarak şöyle bir ifade kullanmıştır: “Bütün Yunan ırkı söz konusu tarihte zayıf olsa da, İon kolu uzun bir zamandır en zayıf ve en az önemli olanıydı. Atina dışında hiçbir İon kentinin bir değeri yoktu”.¹¹ Herodotos’un Tarihler adlı eseri incelendiği zaman, İonialıların Hellas’taki çağdaşlarından çok daha donuk bir figür olarak takdim edilmiş olduğu dikkatimizi çekmektedir.

İlk siyasi tarih yazarı olan Thukydides, Peleponnesoslularla Atinalıların savaşı adlı eserinde İonialıların Kyros dönemine kadar kendilerine ait bir donanması olmadığını söylemektedir.¹² İonialıların refah düzeyi ile ilişkili olarak da Thukydides “Gelişmeyi önleyen engeller çıkmasına rağmen, kuvvet ve kudretleri çok yükselmiş olan İonialılar” ifadesini kullanmıştır.¹³ Thukydides’in Atinalıların İon lüksünü aldığı¹⁴ ve Atinalıları silah taşımaya gerek duymayacak kadar medenileşmiş ilk Hellen toplumu olarak gördüğünü göz ardı etmememiz gerekmektedir.¹⁵ Ayrıca yazar, Güney İtalya ve Sicilya bölgesini kapsayan söz konusu kolonizasyon hareketini, ilk İon göçü ile aynı döneme yerleştirmektedir.¹⁶

İonyalılarla ilgili olarak geç dönem yazarları arasında özellikle Pseudo Skymnos, Strabon ve Eusebius isimleri ön plana çıkmaktadır. Söz konusu yazarlar çoğunlukla kolonilerin kuruluşu ile ilişkili bilgi vermektedirler. Eusebius’un iki farklı biçimde kaleme almış olduğu ve yine onun tarafından Diodoros’a atfedilen söz konusu belge dışında¹⁷, İonia’nın görkemli geçmişi ile ilişkili değerlendirmeye rastlamak imkansızdır.

Çalışmamızın bu bölümünde Batı Anadolu’da yaşayan İonların Pers boyunduruğuna girmeden önceki dönemde (M.Ö. VI. yüzyıl ortaları) sahip oldukları yurttaşlık örgütlenmesini ele almaya çalışacağız. Bu çerçevede öncelikle İon Göçü, Karanlık Çağ ve Myken Dönemi Hellas’taki toplumsal örgütlenme modeli ile ilişkili verileri ortaya koymayı düşünüyoruz.

⁸ Grundy 1962, 560-61.

⁹ Burn 1962, 197.

¹⁰ Meiggs 1972, 24.

¹¹ Hdt. I, 143.

¹² Thuk. I, 13, 6.

¹³ Thuk., I, 16.

¹⁴ Herodotos ise aynı görüşte değildir (V, 87).

¹⁵ Thuk. I, 6, 3.

¹⁶ Thuk. I, 2, 4.

¹⁷ Myres 1906, 89.

Önceleri Anadolu'nun eski halklarından Lelegler, Kariahlılar ve Lydialılar tarafından yerleşilmiş olan bölgeye¹⁸, M.Ö X. yüzyılın başları ya da XI. yüzyılın sonlarında gelmeye başlayan İon göçmenlerinin ana yurdu Kuzey Peloponnesos'taki Argolis idi.¹⁹ Akhaïos'un torunu Arkhandros ya da Pelops komutasında Thessalia'dan çıkan bir Akha topluluğu, Boiotia birliği ile birlikte Argolis'i ve Lakonia'yı ele geçirmiş ve Dorlar tarafından sürülünceye kadar orada kalmışlardır.²⁰ Daha sonra, Orestes'in oğullarından birinin önderliğinde Peloponnesos'un kuzey kıyısına gitmişler ve orada oturan İonları topraklarından atarak ve bölgenin adını da Akhaia olarak değiştirmişlerdir.²¹

Hellen yazılı geleneğinde Batı Anadolu'ya yönelik İon göçü Atina kralı Kodros'un oğulları ile Pyloslu Neleos'un şahsında birleştirilmiştir.²² Buradan Batı Anadolu'daki İon yerleşmelerin, Atina'dan hareket eden İonlar tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Atina'nın İon göçünün asıl merkezi olduğu fikri, M.Ö VI. yüzyılda veya Atina'nın Pers savaşlarından sonra İonialıların önderliğini üstlenmesinden itibaren bizzat Atinalılar tarafından uydurulduğu ileri sürülmüştür.²³ Ancak M.Ö V. yüzyılda Herodotos "gerçek İonlar aslı Atinalı olanlardır" diyerek bu bağlılığın yüzyıllar boyu devam ettiğini söylemiştir.²⁴ Gerek arkeolojik bulgular, gerekse Atina ile İonia kentlerinin ortaklaşa sahip oldukları takvimleri, festivalleri, kültürleri ve ortak dört İon kabilesinin varlığı, Atina'nın İon göçünün merkezi olduğu düşüncesinin temelsiz olmadığını göstermektedir.²⁵ Örneğin, Hellas'ın çeşitli bölgelerinden İon göçleriyle Anadolu'da yaşayan İonialılara aktarılan hikayeler vardır.²⁶ Ayrıca Atina ve İonia'daki yerleşimlerde Apaturia* festivalinin kutlanması ve Poseidon Helikonios kültürünün varlığı da bölgeler arasındaki ilişkilerin oldukça güçlü bir yönüne işaret etmektedir.²⁷

Homeros çağından itibaren Hellen yazarlarının Atina devletinin İon karakterine sahip olduğu doğrultusundaki düşünceleri sürekli olarak yineledikleri

¹⁸ Strab. 322; Cook 1960, 40; Özgünel 1983, 710; Çapar 1987, 25-26.

¹⁹ Sevin 2001, 81; Bengston 1986, 33.

²⁰ Paus., VII, 1. 7 ;II, 5, 6; Hdt. II, 98, Strab. 365.

²¹ Strab. 383-84.

²² Hdt. I, 147; Strab. XIV 632-3; Paus. VII 2-4.

²³ Cook 1975, 784.

²⁴ Hdt. I, 147.

²⁵ Çapar 1987, 25.

²⁶ Wilamowitz-Moellendorf 1906, 72.

* Apaturia üç gün süren bir bayramdır. Üçüncü gün, o yıl içinde doğmuş olan çocuklar Phratia üyelerine tanıtılır, doğumun meşru olup olmadığı ayrıntılı bir şekilde araştırıldıktan sonra, çocuk, Phratia'nın kütüğüne yazılırdı.

²⁷ Hdt. I, 147.

İonialılar ve İonia'daki Kabile Teşkilatlanması

görülmektedir.²⁸ Attik dialekti ile politik, sosyal ve dini nitelikli Atina kurumlarının bu düşünceyi daha da perçinlediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte zaman içinde Attika'nın İonizmin temel yapı taşı olduğu doğrultusundaki düşünceyi hedef alan bazı itirazlar yapıldığı da anlaşılmaktadır.²⁹

Öncelikle yabancı askerlerden oluşturulmuş bir destek birliğinin komutanı olan, İonialıların İon Eponymus olarak adlandırdıkları kahramanın Attika'da tanınmıyor olması oldukça dikkat çekmektedir.³⁰ İkinci olarak Atina halkının İonialı sözcüğünü kullanmaktan özellikle kaçınmış olmasıdır.³¹ Üçüncü ve en net itirazın ise İonialı İonlardan geldiği anlaşılmaktadır. Kentlerin kurulması ile ilgili lokal tradisyonlarda Atinalıların ortaya attıkları metropolitan iddiasının hemen hemen tamamıyla reddedildiği dikkati çekmektedir.³²

Atina halkı kendi arasında yaptığı tartışmalarda İon kökenli olduğunu inkar etse de olay kamusal bir boyut kazandığı zaman ısrarcı bir biçimde İonların Delphoi amphyktonundaki baş temsilcinin kendileri olduklarını, Delos festivallerinde başkanlık ettiklerini, İonların koruyucuları ve onları Pers

²⁸ Hdt. I 146-7; IX 106; Thuk. I, 2; I, 12; Eur. *Ion*. 4, 1581-88; Plat. *Euthyd.* 302 c; Isokr. Paneg 122.

²⁹ Munro 1934, 116.

³⁰ Hdt. VII 44; Thuk. I, 3; Aristot. *Ath. Pol.* 3, 41, 1; Strab. 383; Paus. VII, 1.

³¹ Hdt. I 143; V 69. Atinalıların bu sözcüğü kullanmaktan utandıklarını ifade eden yazar, ayrıca, Kleisthenes'in on Attika kabilesi teşkil etmesinin, İonialıların önemsenmediğini gösteren ince bir detay olduğunu da vurgulamaktadır. Gerçekte Atinalıların nadir olarak kendilerinden İonialı olarak bahsettikleri anlaşılmaktadır. Bu noktada Atinalıların Dor düşüncesine karşı antitez olarak veya gerektiğinde İonialılar üzerinde hak iddia edebilmek için kendilerini İon olarak tanımladıkları görülmektedir. (Thuk. I 95. III 86, VI 76, 82, VII 57, VII 25) Atina'nın İonların metropolü olduğu doğrultusundaki inanın ise imparatorluk politikasının bir aracı olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. Özellikle Ege üzerindeki emellerinin yoğunlaştığı dönemlerde Atinalılar tarafından bu düşünce sıkça dile getirilmiştir. Hedeften uzaklaşıldığı dönemlerde ise bu inanın neredeyse sönmeye yüz tuttuğunu söylemek mümkündür. İon kökenli olduklarını reddeden Kıta Hellen halkının, kendisini tarih öncesi çağlara ait, yerli bir unsur olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. Ör. Hdt. I 56; VII 161; Thuk. I 2, II 36; Xen. *Mem.* III 5, 12; Plat. *Menex.* 237 B; Isokr. *Paneg.* 23-4, Panath. 124-5; Eur. *Ion* 29, 589; Aristoph. *Vesp.* 1076.

³² Hdt. I 146-7; Strab. 632; Paus. VII 2-4. Buna göre kurucu ataları ve halkı oluşturan toplulukların Kıta Yunanistan'ın doğu ve güney kesimi ile Girit adası veya Güney Anadolu'dan geldikleri ifade edilmektedir. Bu çerçevede Attika'nın bu öyküye ya çok az katkıda bulunduğu ya da hiçbir şekilde dahil edilmediği görülmektedir. Kökenleri ile ilişkili olarak telaffuz ettikleri görüşler biraz hileli görünse de, bu tradisyonel bilgiyi İonların dar bir vatanseverlik görüşüyle savunmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca bu bilgi bir politik amaca hizmet etmemektedir ve gizli bir antlaşmanın bir parçası veya tarihi çarpıtmaya yönelik olarak düzenlenmiş değildir. Bir kentin ilk yerleşimcilerinin atalarını yabancılardan daha çok tanıdığına şüphe yoktur. İonlar ve muhtemelen diğerleri akrabalık ilişkilerinden dolayı sık sık Atinalılara başvurmaları gerektiği halde Atina kökenli olduklarına hiçbir zaman inanmamışlardır (Ör. Thuk. I 95, III 86, VI 76).

boyunduruğundan kurtaran kimseler olduklarını ifade ettikleri dikkati çekmektedir.³³

Atina'da bulunan İon kabilelerinin söz konusu bölgenin yerlisi olduğunu düşünmek güçtür. Bu toplulukların daha erken çağda yaşamış bir halktan ziyade buraya sonradan yerleşmiş göçmen grupların bir uzantısı olduğu anlaşılmaktadır. Kabileler gerçekte suni bir yapıdan daha çok sosyal gelenekler sisteminden gelişmiş doğal bir unsur olarak görülmelidir. Bu çerçevede Munro, Attika İonlarının Hellenlere göçebe atalarından miras kalmış olabileceğini düşünmenin mantıklı olacağını söylemektedir.³⁴

İonlar üzerine çalışması olan Curtius da kaleme aldığı bir makalede Hellas'dan yola çıkan İonialıların yukarıda anlattığımız göç eylemiyle birlikte bir zamanlar terk ettikleri ana vatanlarına – dolayısıyla ülkelerine ve kendileriyle aynı soydan gelen insanların yanına – geri döndükleri doğrultusunda görüş bildirmektedir.³⁵ Araştırmacıya göre bu bir geri dönüş göçüdür. Burada İonialıların, çağlar önce atalarının terk ettikleri bir ülkeye geri dönüşüyle sonuçlanan bir göç eyleminin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu göç rotası boyunca İonların şarap kültürü ve şarap tanrısı Dionysos tapınımını kendileri ile birlikte gittikleri yerlere taşımış oldukları da anlaşılmaktadır.³⁶ İonların özellikle, nehirlerin denizlere döküldükleri alüvyon yüklü, zengin toprakları tercih etmiş oldukları dikkati çekmektedir. Gemilerle yolculuk eden İonların yanlarına kadınları almadıkları anlaşılmaktadır. Bu yüzden İonlar tarafından gerçekleştirilen kolonizasyon hareketi küçük yabancı bir yerleşimci topluluğun yerli halk ile kaynaşması olarak algılanmıştır. İonlar sahip oldukları medeniyeti ve üstün yetenekleri yerli halk ile paylaşmışlardır. Bundan dolayı Attika halkının Anadolu'dan gelen yabancılar tarafından İonlaştırılmaları, yani medenileştirmeleri dışında değişmeden kendi kurdukları kentlerde yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Örneğin Argonautlar tarafından düzenlenen sefer bir İon efsanesidir.³⁷ Argonautların başında Thessalia'ya sonradan yerleşmiş, İonalı olduğu anlaşılan *Ίάσων* isimli biri bulunuyordu. Söz konusu seferin başlangıç noktası olarak Thessalia'da *Iolkos* veya *Isolkos* kentinin seçilmiş olması burasının İonialılar tarafından bir deniz üssü olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir.³⁸ İonialılar sayesinde medenileşen kaba Thessalia kabileleri sonradan kendilerini onlara kılavuzluk eden İonialılarla eşit görmeye

³³ Munro 1934, 118.

³⁴ Munro 1934, 119.

³⁵ Curtius 1855-1856, 431.

³⁶ Curtius 1855-1856, 434.

³⁷ Ruge 1914, 767.

³⁸ Ruge 1914, 768.

İonialılar ve İonia'daki Kabile Teşkilatlanması

başlamışlardır. Aynı dönemde Thessalia merkezli son derece kararlı bir göç hareketi başlamıştır.³⁹ Bu hareketin politik etkileri bakımından İonialıların bu topraklardan tamamıyla çıkarılması olduğu anlaşılmaktadır. Bu göç hareketi üç aşamada oluşmuştur. İon kültürü ve Poseidon tapınıminin taşıyıcıları olan Aiolların, İonların rakibi veya düşmanı olmadığı görülmektedir.⁴⁰ Batı Anadolu'ya gelen Aiollardan sonra gelen ikinci grup İonlardır. İonlar Mykale bölgesi civarına yerleşerek Samos, Miletos, Myus, Priene, Ephesos, Kolophon ve Teos'u şekillendirerek örgütlenmişlerdir.⁴¹ Üçüncü grup ise İon kültür ve medeniyetinden çok fazla etkilenmeyen bir halk olan Dorlar idi.

Batı Anadolu'ya göç eden İon kökenli insanlar, bu topraklarda kendi ırklarından olmayan insanların yaşadığı gerçeği ile yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Bu bölgede (İonialılar), Karlar, Lelegler ve İon göçünden önce tek tük yerleşmelerle karşılaşmışlardır.⁴² Kuzeyden güneye doğru birçok İonia kentlerinde Myken seramiği bulunmuştur. İonia'daki kıyı yerleşimlerinde M.Ö. X. yüzyıla tarihlenen Protogeometrik olarak adlandırılan boyalı çömlekler ve M.Ö. IX. yüzyıla tarihlenen ev kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Miletos ve eski Smyrna'daki arkeolojik bulgular ise Batı Anadolu'ya göç hareketlerinin M.Ö. XI. yüzyılın ilk yarısına işaret etmektedir.⁴³ Cook, bir başka makalesinde ve Özgünel ise Myken seramiğinin İonia'da görülmesinin ticari nedenlerle olduğunu ve M.Ö. XV. yüzyıla tarihlenebileceğini belirtmişlerdir.⁴⁴ Akurgal, İzmir Bayraklı'da yaptığı kazılar sonucunda, burada bulunan küresel biçimli Erken Protogeometrik oinochoe de İon yayılımının M.Ö. X. yüzyılın ilk yarısında başladığını söylemektedir.⁴⁵ Nitekim İonialı ozan Homeros destanlarında⁴⁶ İonia sahilinde tek adı geçen yer Miletos'tur ve Kar karakterli olarak gösterilmektedir. Curtius, Miletos yakınlarındaki Apollo tapınağında yapılan Apollo Didymaeus tapınıminin Miletos'taki İon kolonisinin kuruluşundan çok daha eski bir tarihe dayandığını iddia etmiştir.⁴⁷ Bunun dışında çalışmamızın başında da söylediğimiz gibi Homeros destanlarında İonia yerleşkeleriyle ilgili hiç bir kayıt yoktur. Bu da bize İonia yerleşkelerinin Troia savaşından (M.Ö. XIII. yüzyılın ikinci yarısı) sonrasına ait olduğunu işaret

³⁹ Sevin 1982, 214.

⁴⁰ Curtius 1855-56, 435.

⁴¹ Roebuck 1955, 31.

⁴² Çapar 1987, 25.

⁴³ Cook – Blackman 1964-65, 43.; Akurgal 1962, 370. İon göçlerinin tarihi 1086/85 veya 1076/75 olarak bilinmektedir.

⁴⁴ Cook 1960, 39; Özgünel 1983, 710.

⁴⁵ Akurgal 1983, 20.

⁴⁶ Hom. II. II 868.

⁴⁷ Curtius 1855-1856, 440.

edebilir. Ayrıca söz konusu destanların İon göçünden sonraki iki yüzyıl içinde, çok büyük bir olasılıkla da bu göç olayından en fazla bir yüzyıl sonra düzenlendiği doğrultusunda genel bir yargı da oluşmuştur. İon göçünün M.Ö. 950 yılında gerçekleştiği varsayımı, doğal olarak destanların M.Ö. 850 yıllarında kaleme alındığı anlamına gelmektedir. Bu tarih göç hareketi ile son derece uyumlu görünmektedir.

Batı Anadolu'daki İon topluluklarının Pers boyunduruğu altına girmeden önceki dönemde (M.Ö. VI. yüzyılın ortaları) sahip oldukları yurttaşlık örgütlenmesine değinmemiz gerekmektedir. Öncelikle de İon Göçü, Karanlık Çağ ve Myken Dönemi Hellas'daki toplumsal örgütlenme modelini ortaya koymalıyız. Kleisthenes öncesi Atinası da dahil olmak üzere İon topluluklarının bazılarının dört ayrı kabileye bölünmüş olduğu görülmektedir.⁴⁸ Geleontes, Aigikoreis, Argadeis ve Hopletes. İon topluluklarının Ege'nin batı kıyısında karşılaşılmayan, Boreis ve Oenopes olarak adlandırılmış iki kabileye daha sahip oldukları dikkat çekmektedir.⁴⁹

Mevcut İon kentlerinden bir bölümünde bu kabilelerin varlığına işaret edebilecek verilerle karşılaşılımıştır. Ancak eldeki mevcut veriler teşkilatlanma sürecinin oldukça karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. İlk İon yerleşimlerinden sadece Miletos, Ephesos, Samos ve Teos kentleri hakkında bilgi edinmek mümkündür.⁵⁰

Miletos'dan sonra Batı Anadolu'ya göç eden Ephesos'da Geleontes, Argadeis, Oenopes ve Boreis isimli kabileler Efesliler (Ephesioi) olarak tanımlanan bir grubun daha alt bölümleri olarak (Chiliasties) karşımıza çıkmaktadır.⁵¹ Bu kabileler Ephesia, Bennaei, Teos, Euonymi ve Karenia'dır. Miletos'da M.Ö. 450/49'da Hopletes, Oenopes ve Boreis kabilelerinin adı geçmektedir.⁵² Beşinci yüzyılın başlarına ait bir yazıtta Argadeis kavminin adı geçmektedir.⁵³ Miletos'un kolonisi olan Kyzikos'da gün ışığına çıkarılan yazıtlarda ise söz konusu altı kabilenin tamamından bahsedilmiştir.⁵⁴ Yine Miletos kolonisi olan Tomoi ve Istros'da Aigikoreis ve Argadeis kabilelerinin adına rastlanmıştır.⁵⁵

⁴⁸ Hdt. V 66.

⁴⁹ Magie 2003, 82.

⁵⁰ Bilabel 1920, 120 vd.

⁵¹ FGrH 70, F 116; Keil 1913, 245-48; Busolt 1893, 279.

⁵² SIG 57, satır 1-3.

⁵³ Roebuck 1961, 505.

⁵⁴ CIG 3661-3665; Mordtmann 1881, 49; Bilabel 1920, 120-121.

⁵⁵ Beloch 1926, 98; Bilabel 1920, 123-124.

İonialılar ve İonia'daki Kabile Teşkilatlanması

Samos kentinin kolonilerinden biri olan Perinthos yerleşiminde Geleontes, Aigikoreis ve Boreis isimli üç kabile ile Trakya kökenli olduğu anlaşılan yerel nitelikli dört kabileden bahsedilmektedir.⁵⁶

Teos kentindeki kabilelerden sadece Geleontes kabilesinin isminden bahsedildiği görülmektedir.⁵⁷

Gerek arkeolojik nitelikli veriler, gerekse kentlerin kuruluşu ile ilişkili tradisyonlar İon Birliğinin kuzeyindeki yerleşimlerin Karanlık Çağ'da kurulmuş olduğuna işaret etmektedir. Sakellariou, Miletos'un M.Ö. 1400-1380, Ephesos'un M.Ö. 1000, Samos'un M.Ö. 1000-950, Teos'un M.Ö. 1200 civarına veya sonrasında kolonizasyonun gerçekleştiğini söylemektedir.⁵⁸ Ancak söz konusu yerleşimlerden hiç birinde bu kabilelerin varlığını destekleyebilecek herhangi bir bulguya rastlanmamış olması ise oldukça dikkat çekici bir durumdur.⁵⁹

Ege'nin her iki yakasından da benzer kabile isimlerinin telaffuz edilmiş olması, genel olarak Attika'ya dayanan bir soy zincirinin söz konusu olduğunu düşündürmektedir. Bu da bizi doğal olarak İonların göç hareketinden önce Attika topraklarında yaşadıklarını düşünmeye sevk eder.⁶⁰

Cassola Attika'daki mevcut oluşumun köklerinin Anadolu'da aranması gerektiğini, yani Anadolu'dan Attika'ya kabile göçü gibi bir durumun söz konusu olduğunu ortaya atmıştır.⁶¹ Böylesine sosyal nitelikli temel kurumların üstelikte İonia'dan Attika'ya yapılmış önemli bir göç hareketi olmadan Attika'ya nakledildiğini düşünmek oldukça güçtür.

Gerek göç dönemi gerekse göç sonrası süreçte karşılaşılan kabile isimlerinin bu toplulukların karakterini aydınlatabilecek nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada söz konusu toplulukları sosyal birer sınıf olduğunu söylemek mantıklı olacaktır: Geleontes (Soylular), Hopletes (Savaşçılar), Aigikoreis (Koyun çobanları) ve Argadeis (Çiftçiler). Attika ve İonia bölgesindeki kabilelerin öncelikle akraba grupların birleşmesiyle ortaya çıkan topluluklar olduğu anlaşılmaktadır. Apaturia festivalinin, Herodotos çağında Ephesos ve Kolophon kentleri ile daha kuzeydeki yerleşimler dışında kalan İonia toprakları ile Attika'da son derece iyi bilindiği anlaşılmaktadır.⁶² Attika'daki kabilelerin, İon yerleşimlerinin ilk yıllarında karşılaşılan sosyal

⁵⁶ Mordtmann 1881, 49; Bilabel 1920, 173-176.

⁵⁷ *CIG* 3078-79, Ruge 1934, 553; Munro 1934, 119.

⁵⁸ Hanfmann 1960, 199 (M.B. Sakellariou 1958 "La Migration Grecque en Loire" isimli doktora tezi hakkında bir çalışma).

⁵⁹ Roebuck 1961, 497.

⁶⁰ Busolt – Swoboda 1926, 120; Beloch 1926, 98-100.

⁶¹ Cassola 1957, 246-56.

⁶² Hdt. I, 147.

sınıfları temsil ettiğini düşünmek mantıklı olacaktır. Attika'da bilinmeyen ve her bakımdan İon özelliklerini taşıyan Boreis ve Oenopes kabilelerinin Anadolu İonia'sına ait kabileler olduğunu düşünmenin mümkün olabileceğini söyleyebiliriz. Bu kabilelerin Propontis'deki kolonilerin kurulmasından önceki tarihte, kuzeydeki kentlerin İon Birliği'ne girmesinden önce kurucu kentlerde mevcut oldukları da anlaşılmaktadır.⁶³

Kolonistlerin ayak bastıkları toprak parçalarını ele geçirerek, sahiplerini boyunduruk altına aldıkları anlaşılmaktadır. Ele geçirilemeyen yerleri ise yakın akrabalar arasında kurulan evlilik bağları ile ilişkilendirmek mümkün olabilir. Ayrıca İon göçü sonrasında yeni kurulan kentlere yerleşen göçmenlerin İonların gücüne güç kattığını da söyleyebiliriz. Dilini, literatürünü, sanatını ve felsefesini göz önüne alacak olursak, tek bir İon unsurundan gelişerek büyük bir topluluğa dönüşen bir gelişim sürecinin yaşandığı çok açıktır.

Eldeki veriler son derece yetersiz olmasına karşın, kuzeydeki İon topluluklarının ilk kurulan İon kentlerinden farklı bir teşkilatlanma yapısına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Phokaia, Erythrai ve Khios gibi kentlerde birlik üyeliğine girmeden evvel kendine özgü bir kabile teşkilatlanmasının bulunduğu anlaşılmaktadır. Phokaia'da protogeometrik nitelikli kap parçalarının bulunması, söz konusu yerleşimin Karanlık Çağın başlarında kurulmuş olabileceğini göstermektedir.⁶⁴ Sakellariou, Phokaia'nın muhtemelen M.Ö. 900 yılından sonra kurulmuş olduğunu söylemektedir.⁶⁵ Phokaia yerleşiminde Perikleidae, Teutheadae ve Abarneis adında üç kabile ismi geçmektedir.⁶⁶ Perikleidae isminin kökeninde, küçük bir topluluğu andırması nedeniyle ilk İon yerleşimlerinde kurulan bir kabile olmadığı anlaşılmaktadır.

Teutheadae ve Abarneis isimlerinin de, İon kökenli olmadığı anlaşılma ile beraber, bu isimler Teos ve Erythrai'den geldikleri söylenen kral Deoetes ve Abartus ile ilişkilendirilmiştir.⁶⁷ Phokaia'nın İon Birliğine girdikten sonra İon kökenli olarak anılmaya başladığını söyleyebiliriz.

Erythrai'de de Pphokaia gibi üç kabile bulunmakta idi.⁶⁸ Khios'a muhtemelen M.Ö. 1200 yılından önce ilk kolonizasyon gerçekleşmiştir.⁶⁹ Khios'un kurucusu olarak kabul edilen, Giritli Oenepion'u temsil ettiği

⁶³ Cassola 1957, 255.

⁶⁴ Cook 1958, 41.

⁶⁵ Hanfmann 1960, 199.

⁶⁶ Roebuck 1961, 500.

⁶⁷ Roebuck 1961, 501.

⁶⁸ Paus. VII.5.12.

⁶⁹ Hanfmann 1960, 199.

İonialılar ve İonia'daki Kabile Teşkilatlanması

düşüncesiyle, bir Oenopes kabilesinin varlığı ileri sürülmüştür.⁷⁰ Bu durum erken dönemlerdeki İon yerleşimlerinde İon olmayan bir özellik dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, İon kentlerindeki ilk kabilelerin karakter itibarıyla Helenik nitelikler taşıdığını söylemek mümkündür. Söz konusu toplulukların arazi sahiplerinin oluşturduğu aristokratik bir kesim ile özgür çiftçi ve birkaç zanaatkârdan meydana gelen bir sınıfı bünyesinde barındırdığı anlaşılmaktadır. Yerli halk ile kolonistler arasında kültürel bir kaynaşmanın yaşandığı el sanatları ve dinsel uygulamalarda dikkati çekmektedir.⁷¹ Bu kültür oluşumunun temel nedeni ise yerli halk ile kolonistlerin ilişkilerinde yatmaktadır. İki farklı medeniyet olmalarına rağmen, benzer dilleri konuştukları için ortak bir kültürü paylaşmışlardır. Bununla birlikte kolonistlerin civardaki arazilerde tarımcılık faaliyetleri ile uğraşması için yerel halktan insanları köleleştirdikleri de anlaşılmaktadır.⁷²

İon göçmenlerin beraberinde getirdikleri kültürel, sosyal ve politik yapılanmaları İonia'da kurdukları yerleşimlere uygulamışlardır. Kabilelerin isimleri, örgütlenme biçimleri ve kutladıkları festivaller eski yerleşimler ile örtüşmektedir. Bu kabilelerden Geleontes'in soylular sınıfını, Aegikoreis'in koyun çobanları ve Argadeis'in çiftçi grubunu, Hopletes'in savaşçıları yansıması nedeniyle bu kabilelerin İon yerleşimlerindeki sosyal yapılanmayı da göstermiş olduğunu söyleyebiliriz.

İonia'nın Batı Anadolu'nun en uç kısmında kıyı şeridinin olduğu alan üzerinde olması bu uygarlığın koloni orijinli olduğunu kanıtlamaktadır. Kolonistler daha çok küçük yarımada ve kıyıya yakın adaları tercih etmişlerdir. Muhtemelen vatandaşlığın sadece devlet içindeki orta ve varlıklı sınıfa mensup insanlarla sınırlandığı, altı eski İon kabilesinin üyesi olduğu ılımlı oligarşik bir düzen kurulmuştur. Kabile sistemi M.Ö. VI. yüzyılda çözülmeye başlamış ve M.Ö. VI. yüzyılın sonunda yeni yönetim koşullarında yurttaşlık haklarının klana dayanmaktan çıkması sonucu, siyasal yaşamdan kopan klan sistemi de, kabile sistemi de çözülmeye başlamıştır.

Anadolu'nun batı kıyısının, en azından M.Ö. X. yüzyılda Aiol ve İonlar tarafından iskan edilmiş olduğu son derece nettir. Bu iskanın üst sınırını M.Ö. XI. yüzyıla dayandırmak mümkün olabilir. Batı Anadolu'nun kuzey kısmına yönelik İon yayılımının da M.Ö. IX. yüzyılda başlamış olduğunu varsayabiliriz. Bu aynı zamanda İon kentleri tarafından oluşturulmuş Panionion isimli birliğin de M.Ö. IX. Yüzyılın sonunda kurulmuş olduğu anlamına da gelmektedir.

⁷⁰ Beloch 1926, 100.

⁷¹ Roebuck 1961, 502.

⁷² Wilamowitz-Moellendorf 1906 .

BİBLİYOGRAFYA

A. Antik Kaynaklar:

- Aristot. *Ath.pol.* Aristoteles, *Atheniaion Politeia*, TLG CD Rom, California 2000.
- Aristoph. *Vesp.* Aristophanes, *Vespae*, TLG CD Rom, California 2000.
- Eur. *Ion* Euripides, *Ion*, TLG CD Rom, California 2000.
- Hdt. Herodotos, *Historiai*, Herodot Tarihi, Çev. Müntekim Ökmen, İstanbul 1973.
- Hom. *Il.* Homeros, *Ilias*. İlyada, Çev. A. Erhat-A.Kadir, İstanbul 1984.
- Isokr. *Panath.* Isokrates, *Panathenaion*, TLG CD Rom, California 2000.
- Isokr. *Paneg.* Isokrates, *Paneg.* TLG CD Rom, California 2000.
- Ios. *Flav.* Flavius Iosephos. TLG CD Rom, California 2000.
- Paus. Pausanias, *Perihegesis*, TLG CD Rom, California 2000.
- Plat. *Euthyd.* Platon, *Euthydemos*, TLG CD Rom, California 2000.
- Plat. *Menex.* Platon, *Menexenos*, TLG CD Rom, California 2000.
- Strab. Strabon, *Geographika*, TLG CD Rom, California 2000.
- Thuk. Thukydides, *Historiae*, TLG CD Rom, California 2000.
- Xen. *Mem.* Xenophon, *Memorabilia*, TLG CD Rom, California 2000.

B. Modern Kaynaklar ve Kısaltmalar:

- AJA American Journal of Archaeology, New York.
- Akurgal 1962 Akurgal, E., "The Early Period and the Golden Age of Anatolia", *AJA*, vol.66, New York 1962, 369-379.
- Akurgal 1983 Akurgal, E., *Eski İzmir I : Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*, Ankara 1983.
- AM Athenische Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Institutes in Athens.
- Beloch 1926 Beloch, K.J., *Griechische Geschichte*, Band II, Berlin 1926.
- Bengston 1986 Bengston, H., *Griechische Geschichte*, München 1986.

İonialılar ve İonia'daki Kabile Teşkilatlanması

- Bilabel 1920 Bilabel, F., “Die Ionische Kolonisation”, *Philologus*, Supplement XIV, I, Leipzig 1920.
- Burn 1962 Burn, A.R., *Persia and the Greeks, the Defence of the West 546-478 B.C.*, London 1962.
- Busolt 1893 Busolt, G., *Griechische Geschichte*, Gotha 1893.
- Busolt ve Swoboda 1926 G Busolt - H Swoboda, *Griechische Stâatkunde II*, Mühchen 1926.
- CAH Cambridge Ancient History, Cambridge.
- Cassola 1957 Cassola, F., *La Ionia nel mondo miceneo*, 1957. Edizioni scientifiche italiane.
- Cook 1946 Cook, J.M., “Ionia and Greece in the Eighth and Seventh Centuries B.C.”, *JHS*, vol.66, London, 1946, 67-98.
- Cook 1975 Cook, J.M., “Greek Settlements in the Eastern Aegean and Asia Minor”, *CAH* 11/2, Cambridge 1975, 350-358.
- Cook ve Blackman 1964-65 Cook, J.M. – Blackman, D.J., *Greek Archaeology in Western Asia Minor*, 1964-65.
- CIG Corpus Inscriptionum Graecorum. Berolini.
- CPh Classical Philology. Chicago. University of Chicago Press.
- Curtius 1855-1856 Curtius, E., “The Ionians before the Ionian Migration”, *JAOS*, Vol.5, 430-444.
- Çapar 1987 Çapar, Ö., “Ege Göçleri ve sonrası Batı Anadolu”, *Anadolu Demir Çağları Sempozyumu 1984*, Ed. Altan Çilingiroğlu, Ege Üni. Edb. Fak. Yay., İzmir, 13-34.
- FGrH Fragmente der Griechischen Historiker.
- Grundy 1901 Grundy, G.B., *The Great Persian War and its Preliminaires*, London 1901.
- Hanfmann 1953 Hanfmann, G.M.A., “Ionia, Leader or Follower?” *Harward Studies in Classical Philology*, vol.61, 1-37.
- HSPH Harvard Studies in Classical Philology. Cambridge, Mass., Harvard University Pres.
- JHS Journal of Hellenic Studies. London.
- JAOS Journal of the American Oriental Society, Baltimore.

Hülya Boyana

- JOEAI Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts. Wien, Rohrer.
- Keil 1913 Keil, J., “Ehesische Bürgerrechts- und Proxeniendekrete aus dem vierten und dritten Jahrhundert v. Chr.”, *JOEAI* XVI, Wien, Rohrer 1913, 231-248.
- Magie 1950 Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor to the End of the third century after Christ 1-11*, Princeton 1950, Çev. Nezhil Başgelen-Ömer Çapar, *Anadolu’da Romalılar III: Batı Anadolu Kent Devletleri*, İstanbul 2003.
- Mansel 1984 Mansel, A.M., *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara 1984.
- Meiggs 1972 Meiggs, R., *The Athenian Empire*, Oxford.
- Mordtmann 1881 Mordtmann, J.H., “Zur Epigraphik von Kyzikos”, *AM* vol.VI, 40-121.
- Munro 1934 Munro, J.A.R., “Pelasgians and Ionians”, *JHS*, vol.LIV-II, 109-128.
- Myres 1906 Myres, J.L., “On the List of Thalassocracies in Eusebius”, *JHS* vol.XXVI, 84-130.
- Philologus Philologus. Zeitschrift für klassische Philologie. Berlin, Akademie-Verlag.
- RE Paulys Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Stuttgart.
- Roebuck 1955 Roebuck, C., “The Early Ionian League”, *CPh*, vol.L, No.1, The University of Chicago Press, Chicago, 26-40.
- Roebuck 1961 Roebuck, C., “Tribal Organization in Ionia”, *TAPhA*, Chicago, Cal., The Johns Hopkins University Press, vol.XCII, 1961, 495-507.
- Ruge 1914 Ruge, W., “Iason”, *RE* XVII, Stuttgart 1914, 759-782.
- Ruge 1916 Ruge, W., “Ionia” *RE*, XVIII, Stuttgart 1916, 1893-1894.
- Ruge 1934 Ruge, W., “Teos” *RE* IX,II, Stuttgart 1934, 539-570.
- Sakellariou 1958 Sakellariou, M.B., *La Migration grecque en Ionie*, Athens, 1958. (Doktora Tezi)
- Sevin 1982 Sevin, V., *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, c.II, “Anadolu’da Yunanlılar”, İstanbul, 1982, 214-228.
- Sevin 2001 Sevin, V., *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara 2001.
- SIG Sylloge Inscriptionum Graecorum.

İonialılar ve İonia'daki Kabile Teşkilatlanması

TAPhA Transactions and Proceedings of the American
Philological Association. Chico. Cal., Scholars Press.

Wilamowitz-Moellendorf 1906

Wilamowitz-Moellendorf, U., Panionion und Über die
Ionische Wanderung (Sitzungsberichte der Königlich
Preussischen Wissenschaften III, IV), Berlin 1906, 38-57.

Hülya Boyana

